

De status van het Unieverdrag van Parijs in de EU-rechtsorde

Jorn Torenbosch*

1. Inleiding

Elders in dit nummer bespreek ik het *KaiKai*-arrest van het HvJ EU.¹ Zoals gezegd in nr. 6 van mijn noot (zie *BIE* 2024-3, nr. 7) laat het HvJ EU in dit arrest in het midden of de bepalingen van het UvP als zodanig onderdeel zijn van de EU-rechtsorde, omdat *de regels* die zijn neergelegd in artikel 1 tot en met 12 en artikel 19 UvP onderdeel zijn van de TRIPs-overeenkomst via artikel 2 lid 1 TRIPs (r.o. 59). Het HvJ EU laat zich met andere woorden niet uit over de vraag of het UvP onder de exclusieve bevoegdheid van de EU valt. Dat het HvJ EU de status van het UvP in het midden laat in deze zaak lijkt mij terecht: het kon in dit geschil immers prima uit de voeten met de kopie van artikel 4 UvP die besloten ligt in artikel 2 lid 1 TRIPs (zie in het bijzonder nr. 10 t/m 14 van mijn noot, *BIE* 2024-3, nr. 7).

Het *KaiKai*-arrest laat aldus de vraag open óf het UvP als zodanig onderdeel is van de EU-rechtsorde. In dit artikel beoog ik deze vraag te beantwoorden. In paragraaf 2 bespreek ik allereerst waarom het relevant is om deze vraag te beantwoorden. Vervolgens bespreek ik in de rest van het artikel of het UvP als zodanig onderdeel is van de EU-rechtsorde (paragraaf 3 t/m 6). Ik rond af met een conclusie in paragraaf 7.

2. Het belang om vast te stellen of het UvP onder de exclusieve bevoegdheid van de EU valt

Zoals besproken in mijn noot bij het *KaiKai*-arrest, verduidelijkt het HvJ EU in dat arrest dat artikel 2 lid 1 TRIPs een zeer verstrekkende werking heeft. Artikel 2 lid 1 TRIPs maakt als het ware een gedetailleerde kopie² van de materiële inhoud van artikel 1 tot en met 12 en artikel 19 UvP en maakt deze kopieën onderdeel van de TRIPs-overeenkomst. Dit roept de vraag op of er, gelet op de verstrekkende werking van artikel 2 lid 1 TRIPs, überhaupt nog belang bij is om de vraag te beantwoorden of het UvP als zodanig ook onderdeel is van de EU-rechtsorde. Men zou op het eerste oog kunnen denken van niet, en ik denk dat dit voor 99 van de 100 gevallen ook juist is, als het niet meer is: artikel 2 lid 1 TRIPs maakt immers kopieën van alle materiële bepalingen in het UvP en die kopieën zijn onderdeel van de EU-rechtsorde. Dat gezegd hebbende,

zijn er mogelijke gevallen denkbaar dat het wel uitmaakt om vast te stellen of het UvP onderdeel is van de EU-rechtsorde.

Ten eerste is het mogelijk van belang om vast te stellen of het UvP als zodanig onder de exclusieve bevoegdheid van de EU valt, omdat bij een bevestigend antwoord de EU exclusief bevoegd is om de inzet te bepalen bij eventuele onderhandelingen over toekomstige aanpassingen van het UvP. Valt het UvP niet onder de exclusieve bevoegdheid van de EU dan blijven de lidstaten van de EU – die alle partij zijn bij het UvP – bevoegd om hun eigen inzet te bepalen bij dergelijke onderhandelingen. Het is dus om deze reden alleen al van belang om te bepalen of het UvP onder de exclusieve bevoegdheid van de EU valt, te meer omdat eventuele aanpassingen van het UvP ook van invloed zijn op kopieën die door artikel 2 lid 1 TRIPs onderdeel worden gemaakt van de TRIPs-overeenkomst.

In het verlengde van dit eerste argument is het mogelijk van belang dat artikel 2 lid 1 TRIPs alleen kopieën van artikel 1 tot en met 12 en artikel 19 UvP maakt. Dit betekent dat artikel 2 lid 1 TRIPs geen kopieën maakt van artikel 13 tot en met 18 UvP³ en artikel 20 e.v. UvP. De inhoud van bijvoorbeeld artikel 25 UvP,⁴ waarin in lid 1 is opgenomen dat 'ieder land, partij bij dit Verdrag, verbindt zich overeenkomstig zijn grondwet de nodige maatregelen te treffen om de toepassing van dit Verdrag te verzekeren' en in lid 2 dat 'het is wel verstaan, dat op het ogenblik waarop een land zijn akte van bekrachtiging of toetreding nederlegt, het overeenkomstig zijn binnenlandse wetgeving in staat is aan de bepalingen van dit Verdrag uitvoering te geven,' valt dus buiten de EU-rechtsorde als het UvP als zodanig onderdeel geen onderdeel is van de EU-rechtsorde.

Ten derde is het van belang dat er 178 landen partij bij het UvP⁵ en 'maar' 166 landen zijn aangesloten bij het WTO.⁶ Er zijn dus minimaal 14 landen in relatie tot wie het van belang is om te weten of het UvP als zodanig ook onderdeel is van de EU-rechtsorde, omdat ten aanzien van deze landen de EU geen verplichtingen heeft ingevolge de TRIPs-overeenkomst.

* Mr. J.R. Torenbosch is docent en promovendus Recht, Innovatie en Technologie aan de Universiteit Utrecht. De auteur is in het bijzonder zijn dank verschuldigd aan prof. mr. P. Blok voor zijn commentaar op een eerdere versie van deze bijdrage.

1 HvJ EU 27 februari 2024, ECLLEU:C:2024:172 (*KaiKai*), zie verderop in dit nummer voor mijn noot bij deze uitspraak, *BIE* 2024-3, nr. 7, p. 172-183.
2 Zie in het bijzonder r.o. 62: 'In die omstandigheden moeten de regels van artikel 4 van het Verdrag van Parijs worden geacht dezelfde gevolgen teweeg te brengen als die van de TRIPs-overeenkomst.'

3 Artikel 18 UvP regelt bijvoorbeeld op welke manier het UvP kan worden aangepast.

4 Waarnaar het HvJ EU overigens refereert in r.o. 52 van het *KaiKai*-arrest.

5 https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/ShowResults?search_what=A&act_id=31 (laatst geraadpleegd op 18 maart 2024).

6 https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm (laatst geraadpleegd op 18 maart 2024). Zeer recent zijn Comoren en Oost-Timor ook lid geworden van het WTO, zie https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/acc_26feb24_e.htm (laatst geraadpleegd op 18 maart 2024).

Ten vierde is het in het belang van de rechtszekerheid om vast te stellen of het UvP onder de exclusieve bevoegdheid van de EU valt. Zoals besproken in nr. 15 e.v. van mijn noot bij het *Kaikai*-arrest (*BIE* 2024-3, nr. 7), verduidelijkt het HvJ EU weliswaar de verstrekkende werking van artikel 2 lid 1 TRIPs, maar is het niet helemaal duidelijk of de kopieën die artikel 2 lid 1 TRIPs maakt van de bepalingen in het UvP alleen relevant zijn voor zover in TRIPs (andere) regels staan die conform deze bepalingen in het UvP kunnen worden uitgelegd. Hoewel ik meen dat een dergelijke beperking niet moet worden ingelezen in artikel 2 lid 1 TRIPs (zie nr. 19 van mijn noot, *BIE* 2024-3, nr. 7) is dit op basis van de rechtspraak van het HvJ EU niet uitgesloten. In het geval een dergelijke beperking van artikel 2 lid 1 TRIPs geldt, is het des meer van belang om vast te stellen of het UvP als zodanig ook deel is van de EU-rechtsorde. Is het antwoord op die vraag namelijk bevestigend, dan maakt het niet uit of artikel 2 lid 1 TRIPs een beperking kent, aangezien alle 'originale' bepalingen uit het UvP dan ook als zodanig onderdeel zijn van de EU-rechtsorde.

Bovendien geldt dat wanneer het UvP geen onderdeel is van de EU-rechtsorde de vraag opkomt wat de gevolgen zijn van de kopieënbepaling van artikel 2 lid 1 TRIPs voor de status van de originele bepalingen in het UvP. De originele bepalingen zijn in dit geval immers onderdeel van de nationale rechtsorde van de lidstaten, terwijl de kopieën van artikel 2 lid 1 TRIPs onderdeel zijn van de EU-rechtsorde. De door artikel 2 lid 1 TRIPs gemaakte kopieën hebben in dit scenario als onderdeel van het autonome EU-recht een hogere juridische status dan de originele bepalingen van het UvP die (in dit scenario) louter onderdeel zijn van de nationale rechtsorde van de lidstaten.⁷ De lidstaten mogen de originele bepalingen daarom niet zo toepassen en uitleggen voor hun nationale rechtsorde dat daarmee wordt afgeweken c.q. afbreuk wordt gedaan aan de uitleg van de kopie van artikel 2 lid 1 TRIPs door het HvJ EU. Het lijkt mij duidelijk dat het de lidstaten in dit scenario daarom niet vrijstaat om de originele bepalingen uit het UvP inhoudelijk anders uit te leggen dan hoe

het HvJ EU de inhoud van de kopieën uitlegt, ook al zijn de originele bepalingen onderdeel van de nationale rechtsorde. Maar lastiger is de vraag of het de lidstaten in dit scenario tevens niet vrij staat om de originele bepaling uit het UvP rechtstreekse werking toe te kennen, in afwijking van de uitleg van het HvJ EU ten aanzien van de kopie. Het is voor mij niet meteen duidelijk op welke manier in dit scenario afbreuk wordt gedaan aan het EU-recht.

Al met al lijkt mij dat er belang bij is om vast te stellen of het UvP als zodanig ook onderdeel is van de EU-rechtsorde.

3. Functionele rechtsopvolging

Wanneer een verdrag door de EU is aangegaan, is dit verdrag een integraal onderdeel van de EU-rechtsorde.⁸ Verdragen waar alleen lidstaten van de EU partij bij zijn maar de EU zelf niet, zijn in beginsel geen onderdeel van de EU rechtsorde maar louter van de nationale rechtsorde van de lidstaten die partij zijn bij het verdrag.⁹ Het uitgangspunt is aldus dat het UvP in beginsel geen onderdeel van de EU rechtsorde uitmaakt maar louter van de nationale rechtsorde van de lidstaten die partij zijn bij het verdrag. De EU is immers geen partij bij het UvP. Sterker, de EU mag ook geen partij zijn: alleen *landen* kunnen partij zijn bij het UvP.¹⁰

Er is echter een belangrijk uitzondering op dit uitgangspunt, namelijk het leerstuk van functionele rechtsopvolging.¹¹ Wanneer sprake is van functionele rechtsopvolging neemt de EU volledige juridische verantwoordelijkheid op zich voor een verdrag waarbij alle lidstaten van de EU partij zijn, zonder dat de EU zelf partij is.¹² Het is vaste rechtspraak van het HvJ EU dat voor functionele rechtsopvolging aan twee cumulatieve voorwaarden moet zijn voldaan. Voor functionele rechtsopvolging is vereist dat 1) de lidstaten hun bevoegdheid om het verdrag aan te gaan *volledig* hebben overgedragen aan de EU *door aanpassing van het primaire EU-recht* (het VEU of VWEU)¹³ en 2) alle lidstaten van de

7 O.a. HvJ EG 15 juli 1964, ECLI:EU:C:1964:66 (*Costa/Enel*); HvJ EG 9 maart 1978, ECLI:EU:C:1978:49 (*Simmmenthal*); HvJ EU 24 juni 2019, ECLI:EU:C:2019:530 (*Popowski II*), r.o. 53 e.v., met verwijzingen aldaar. Daarbij in herinnering gebracht dat het EU-recht in hiërarchie boven het nationale recht van de lidstaten staat ongeacht om wat voor EU-recht en nationaal recht het gaat: zo staat zelfs secundair EU-recht (bijvoorbeeld een richtlijn of verordening) boven de belangrijkste rechtsbronnen van nationaal recht, zoals grondwetten, zie o.a. HvJ EU 26 mei 2016, ECLI:EU:C:2016:364 (*Ezermieki*), r.o. 53.

8 Zie artikel 216 lid 2 VWEU: 'De door de Unie gesloten overeenkomsten zijn verbindend voor de instellingen van de Unie en voor de lidstaten.' Vgl. voorts HvJ EG 30 april 1974, ECLI:EU:C:1974:41 (*Haegeman*); HvJ EG 26 oktober 1982, ECLI:EU:C:1982:362 (*Kupferberg*); HvJ EU 2 september 2021, ECLI:EU:C:2021:655 (*Moldavië/Komstroy*), r.o. 23, met verwijzingen aldaar. Zie ten aanzien van gemengde verdragen o.a. bijv. HvJ EG 19 maart 2002, ECLI:EU:C:2002:184 (*Commissie/Ierland*), r.o. 14. Gemengde verdragen – getekend door zowel de EU als de lidstaten op een gebied van een gedeelde bevoegdheid (artikel 4 VWEU) – zijn overigens buitengewoon complex, mede het HvJ EU alleen bevoegd is om bepalingen in een gemengde overeenkomst uit te leggen voor zover de EU deze gedeelde bevoegdheid heeft uitgeoefend, zie bijv. HvJ EU 8 maart 2011, ECLI:EU:C:2011:125 (*Zoskupenie*), r.o. 32-33; HvJ EU 14 juli 2022, ECLI:EU:C:2022:563 (*Cotif*), r.o. 40-41, met verwijzingen aldaar. Zie meer uitgebreid over deze (ingewikkelde) materie ook A-G Capeta in haar conclusie bij HvJ EU 14 juli 2022, ECLI:EU:C:2022:563 (*Cotif*).

9 Rosas, 'The status in EU law of international agreements concluded by EU member states', *Fordham International Law Journal* 2011/5, p. 1310; Cremona, 'Member states as trustees of the Union interest: participating in international agreements on behalf of the European Union', in: A. Barnard e.a. (red.), *A constitutional order of states?: Essays in EU law in honour of Alan Dashwood*, Londen: Bloomsbury Publishing 2011.

10 Zie o.a. artikel 21 lid 1 UvP: 'Landen die geen lid zijn van de Unie kunnen tot deze akte toetreden en worden daardoor lid van de Unie. De akten van toetreding worden nedergelegd bij de Directeur-Generaal.' Zie ook artikel 16 lid 1 UvP: 'De landen, die aan dit verdrag geen deel hebben genomen, zullen op hun verzoek daartoe mogen toetreden.'

11 Zie hierover o.a. uitgebreid Cremona 2011; Rosas, *Fordham International Law Journal* 2011/5; Schütze, *Foreign Affairs and the EU Constitution*, Cambridge:

Cambridge University Press 2014, hoofdstuk 3; Ringbom, *The EU Maritime Safety Policy and International Law*, Boston: Martinus Nijhoff Publishers 2008, p. 132 e.v.

12 Dit deed zich voor het eerst voor in HvJ EG 13 december 1972, ECLI:EU:C:1972:115 (*Internationale Fruit*). Dit arrest gaat over het GATT-verdrag. Dit verdrag werd in 1947 gesloten door de lidstaten op basis van een bevoegdheid die toentertijd volledig bij de lidstaten lag. In 1957 werd evenwel het EEG-verdrag getekend, waarin onder andere het sluiten van tarief- en handelsakkoorden een exclusieve bevoegdheid van de EU werd. De EU kreeg in 1957 daardoor de exclusieve bevoegdheid ten aanzien van het GATT-verdrag, zonder op dat moment partij te zijn bij het verdrag. Het HvJ EU overweegt dat de EU, door de wijziging van het primaire EU-recht, in juridische zin in de plaats van de lidstaten is komen te staan ten aanzien van de toepassing van GATT. Het GATT-verdrag is daardoor een integraal onderdeel van het EU-recht geworden, en de EU is daarom gebonden aan het GATT-verdrag als ware zij het zelf gesloten zou hebben (zie r.o. 18 van het arrest; vgl. ook HvJ EG 16 maart 1983, ECLI:EU:C:1983:78 (*SPI & SAMI*), r.o.17). Er is met andere woorden sprake van functionele rechtsopvolging: de EU volgt zijn lidstaten op als drager van de rechten en plichten die voortvloeien uit een verdrag dat formeel niet gesloten is door de EU, en waarvan de EU ook geen partij is.

13 Zie o.a. HvJ EG 14 juli 1994, ECLI:EU:C:1994:296 (*Peralta*), r.o. 16; HvJ EG 3 juni 2008, ECLI:EU:C:2008:312 (*Intertanko*), r.o. 48; HvJ EU 4 mei 2010, ECLI:EU:C:2010:243 (*TNT Express Nederland/AXA Versicherung AG*), r.o. 62. In advies 2/15 van 16 mei 2017, EU:C:2017:376, r.o. 248 verduidelijkt het HvJ EU dat voor functionele rechtsopvolging noodzakelijk is dat de lidstaten hun bevoegdheden overdragen door middel van aanpassing van het primaire EU-recht. Zie hierover ook A-G Kokott in punt 43 van haar conclusie bij HvJ EG 3 juni 2008, ECLI:EU:C:2008:312 (*Intertanko*), met verwijzingen aldaar. Daarnaast is relevant dat het HvJ EU in het arrest *Bogiatzi* bevestigt dat wanneer functionele rechtsopvolging plaatsvindt, niet noodzakelijk is dat de EU het betreffende verdrag ratificeert alvorens het de EU juridisch bindt, zie HvJ EU 22 oktober 2009, ECLI:EU:C:2009:649 (*Bogiatzi*), r.o. 25. Schütze 2014, p. 115-116, verdedigt (enigszins voorzichtig en met het nodige voorbehoud) dat uit de rechtspraak van het HvJ EU zou volgen dat functionele rechtsopvolging ook mogelijk zou zijn in het geval de EU exclusieve bevoegdheid heeft verkregen door toepassing van de AETR-leer (artikel 3 lid 2 VWEU, laatste zinsdeel). Ik denk dat deze stelling van Schütze onjuist is. Voor verdere uitwerking van dit punt is in dit artikel echter geen plek.

EU partij zijn bij het betreffende verdrag.¹⁴ Dat de EU geen partij is bij het UvP en in de toekomst ook niet kan zijn, staat er aldus niet aan in de weg dat het verdrag onder de juridische verantwoordelijkheid van de EU kan vallen.

Aangezien alle lidstaten van de EU partij zijn bij het UvP, is aan het tweede vereiste voor functionele rechtsopvolging voldaan.¹⁵ Of de rechten en plichten die voortvloeien uit het UvP volledig onder de juridische verantwoordelijkheid van de EU vallen, spitst zich aldus toe op de vraag of de initiële bevoegdheid om het UvP aan te gaan door de lidstaten inmiddels volledig is overgedragen aan de EU door de wijziging van het primaire EU-recht.

De laatste aanzienlijke herziening van het UvP was de herziening van Stockholm in 1967.¹⁶ Alle lidstaten van de EU hebben deze versie van het UvP geratificeerd. De laatste lidstaten om dit te doen waren Litouwen en Estland, in 1994.¹⁷ Sinds 1967 (en 1994) is er echter veel veranderd, zo ook ten aanzien van de exclusieve externe bevoegdheden van de EU. Zo bepaalde in 1994 het toenmalige artikel 113 EG dat de exclusieve bevoegdheid van de EU op het gebied van de gemeenschappelijke handelspolitiek 'wordt gegrond op eenvormige beginselen met name wat betreft de tariefwijzigingen, het sluiten van tarief- en handelsakkoorden, het eenvormig maken van liberalisatiemaatregelen, de uitvoerpolitiek, alsmede de handelspolitieke beschermingsmaatregelen, waaronder de te nemen maatregelen in geval van dumping en subsidies.' In 2009 is deze exclusieve bevoegdheid van de EU uitgebreid in het Verdrag van Lissabon. Sinds het Verdrag van Lissabon omvat de gemeenschappelijke handelspolitiek namelijk expliciet 'handelsaspecten van intellectuele eigendom'. Het huidige artikel 207 lid 1 VWEU luidt als volgt:

'De gemeenschappelijke handelspolitiek wordt gegrond op eenvormige beginselen, met name aangaande tariefwijzigingen, het sluiten van tarief- en handelsakkoorden betreffende handel in goederen en diensten, en de handelsaspecten van intellectuele eigendom, de directe buitenlandse investeringen, het eenvormig maken van liberalisatiemaatregelen, de uitvoerpolitiek alsmede de handelspolitieke beschermingsmaatregelen, waaronder de te nemen maatregelen in geval van dumping en subsidies. De gemeenschappelijke handelspolitiek wordt gevoerd in het kader van de beginselen en doelstellingen van het externe optreden van de Unie.'

De vraag of de initiële bevoegdheid om het UvP aan te gaan door de lidstaten inmiddels volledig is overgedragen aan de EU door de wijziging van het primaire EU-recht, spitst zich aldus toe op de vraag of het UvP onder de gemeenschappelijke handelspolitiek in

de zin van artikel 207 lid 1 VWEU valt, meer specifiek omdat het UvP kwalificeert als handelsaspect van intellectuele eigendom.

4. Duiding van het begrip 'handelsaspecten van intellectuele eigendom'

De eerste keer dat het HvJ EU zich moet buigen over de vraag wanneer precies sprake is van 'handelsaspecten van intellectuele eigendom' is het arrest *Daiichi*.¹⁸ Ter achtergrond van dit arrest is belangrijk om te weten dat in 1994 de onderhandelingen die leidde tot het WTO-verdrag werden afgerond. De vraag die vervolgens opkwam was wie het WTO-verdrag en de aangehechte overeenkomsten, waaronder TRIPs, moest ondertekenen: alleen de EU of ook de lidstaten? In 1994 oordeelde het HvJ EU dat de bevoegdheid om dit verdrag aan te gaan bij de EU en de lidstaten gezamenlijk lag.¹⁹ Zoals net benoemd in paragraaf 3 werd in 2009 de exclusieve bevoegdheid van de EU ten aanzien van het gemeenschappelijk handelsbeleid in artikel 207 lid 1 VWEU uitgebreid naar 'handelsaspecten van intellectuele eigendom'. Het *Daiichi*-arrest gaat vervolgens over de vraag of artikel 27 TRIPs, dat kortgezegd gaat over octrooieerbare voorwerpen, onder de exclusieve bevoegdheid van de EU valt door deze uitbreiding van artikel 207 lid 1 VWEU.

Het HvJ EU begint zijn arrest met de overweging dat de toevoeging van de woorden 'handelsaspecten van intellectuele eigendom' aan artikel 207 lid 1 VWEU een significante ontwikkeling is van het primaire EU-recht. Om deze reden zijn de oude uitspraken met betrekking tot TRIPs over de bevoegdheidsverdeling tussen de lidstaten en de EU achterhaald (r.o. 45-48). Vervolgens kijkt het HvJ EU naar het begrip 'handelsaspecten van intellectuele eigendom'. Volgens het HvJ EU is sprake van een handelsaspect van intellectuele eigendom dat onder de gemeenschappelijke handelspolitiek valt als een Uniehandeling met betrekking tot IE een specifiek verband heeft met de internationale handel. Dit is het geval als de handeling in wezen tot doel heeft de handel te bevorderen, te vergemakkelijken of te regelen en daarop een rechtstreeks en onmiddellijk effect heeft (r.o. 51).²⁰

Volgens het HvJ EU heeft artikel 27 TRIPs een specifiek verband met het internationale handelsverkeer. Het is opvallend hoe het HvJ EU beredeneert dat de EU deze exclusieve bevoegdheid toekomt. Het HvJ EU gebruikt namelijk louter formele, min of meer abstracte, argumenten om te beargumenteren dat artikel 27 TRIPs een specifieke band heeft met het internationale handelsverkeer en daarop rechtstreeks en onmiddellijk effect heeft. Zo wijst het HvJ EU op het feit dat TRIPs een integrerend onderdeel is van het WTO-systeem (r.o. 53), hetgeen onder andere blijkt uit het feit dat de regels betreffende de beslechting van WTO-geschillen wederzijdse schorsing van concessies toestaan tussen TRIPs en de andere overeenkomsten waaruit de

14 HvJ EG 24 juni 2008, ECLI:EU:C:2008:359 (*Commune de Mesquer*), r.o. 85; zie ook r.o. 58 van het *Kaikai*-arrest. Om deze reden oordeelde het HvJ EU bijvoorbeeld dat de EU de lidstaten niet opvolgt in hun verplichtingen ten aanzien van het Marpol-verdrag en het verdrag van Warschau; zie respectievelijk HvJ EG 3 juni 2008, ECLI:EU:C:2008:312 (*Intertanko*) en HvJ EU 22 oktober 2009, ECLI:EU:C:2009:649 (*Bogiatzi*). Weliswaar zijn alle lidstaten van de EU partij bij zowel het Marpol-verdrag als het verdrag van Warschau, een volledige overdracht van de voorheen door de lidstaten uitgeoefende bevoegdheden door een wijziging van het primaire EU-recht, ontbreekt (zie r.o. 49 van het *Intertanko*-arrest en r.o. 33 van het *Bogiatzi*-arrest). Ten aanzien van twee verdragen over de aansprakelijkheid van olieschade (het internationaal verdrag inzake de wettelijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie en het internationaal verdrag betreffende de instelling van een internationaal fonds voor vergoeding van schade door verontreiniging door olie) en het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van uitvoerende kunstenaars, producenten van fonogrammen en

omroeporganisaties (het verdrag van Rome) oordeelt het HvJ EU dat de EU niet gebonden is aan de verdragen, omdat aan de eerst voorwaarde voor functionele rechtsopvolging niet is voldaan: niet alle lidstaten zijn partij bij die verdragen, zie HvJ EG 24 juni 2008, ECLI:EU:C:2008:359 (*Commune de Mesquer*), r.o. 85; HvJ EU 14 maart 2012 (*Marco Del Corso*), r.o. 41.

15 Zie eerder voetnoot 5.

16 Het UvP is daarna in 1979 nog op kleine punten aangepast, ook te Stockholm.

17 Zie https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/ShowResults?search_what=A&act_id=31 (laatst geraadpleegd op 18 maart 2024).

18 HvJ EU 18 juli 2013, ECLI:EU:C:2013:520, AA 2017/132, m.nt. Van Engelen, *IER* 2018/8, m.nt. Speyart (*Daiichi*).

19 Advies 1/94 van 15 november 1994, ECLI:EU:C:1994:384.

20 Zie ook Advies 3/15 van 14 februari 2017, ECLI:EU:C:2017:114, r.o. 78; advies 2/15 van 16 mei 2017, EU:C:2017:376, r.o. 112.

WTO-overeenkomst bestaat (r.o. 54).²¹ Ook wijst het HvJ EU op de titel van TRIPs (r.o. 55) en het doel van TRIPs (r.o. 58 t/m 60). Vooral het feit dat TRIPs een integrerend onderdeel is van het WTO-stelsel lijkt daarbij zwaar te wegen voor het HvJ EU.²²

Het HvJ EU kijkt aldus niet naar de inhoud van artikel 27 TRIPs als zodanig,²³ en beoordeelt niet of de inhoud van deze bepaling als zodanig een specifieke band heeft met het internationale handelsverkeer. Hoewel *Daiichi* is toegespitst op artikel 27 TRIPs wordt in de literatuur daarom mijns inziens terecht gesignaleerd dat de redenering van het HvJ EU kan worden doorgetrokken naar alle andere bepalingen van TRIPs,²⁴ hetgeen het HvJ EU overigens ook duidelijk bevestigt in r.o. 59 van het *Kaikai*-arrest.²⁵ Het oordeel van het HvJ EU komt er aldus op neer dat de EU, door een aanpassing van het primaire EU-recht, zijn lidstaten ten aanzien van de rechten en plichten in TRIPs volledig heeft opgevolgd.

De formele benadering van het begrip ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’ wordt bevestigd in de rechtspraak na *Daiichi*. Zo oordeelt het HvJ EU in zijn Advies met betrekking tot het verdrag van Marrakesh dat IE-bepalingen ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’ zijn als de IE-bepalingen in kwestie een specifieke band hebben met de internationale handel, en dat deze specifieke band er is als de IE-bepalingen onderdeel uitmaken van een handelsverdrag. In een dergelijk geval hebben de IE-bepalingen immers tot doel om de internationale handel te vergemakkelijken en te liberaliseren.²⁶ Voor het verdrag van Marrakesh is dit volgens het HvJ EU overigens niet het geval. Uit de titel van het verdrag blijkt namelijk dat het doel van het verdrag is om de toegang tot gepubliceerde werken voor mensen met een visuele handicap te bevorderen. Deze doelstelling blijkt ook uit de preambule van het verdrag (r.o. 62 e.v.). Om deze reden zijn de IE-bepalingen in het verdrag, die expliciet beperkingen bevatten ten aanzien van de exploitatierechten van auteurs, volgens het HvJ EU geen ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’ (r.o. 81 e.v.).²⁷

Het HvJ EU verfijnt en verduidelijkt zijn formele benadering in een arrest waarin centraal staat of de EU exclusief bevoegd is de onderhandelingen over een herziening van de Overeenkomst van Lissabon betreffende oorsprongsbenamingen en geografische aanduidingen op zich te nemen.²⁸ In dit arrest verduidelijkt het HvJ EU dat een internationale overeenkomst op het gebied van IE als ‘handelsaspect van

intellectuele eigendom’ onder de exclusieve bevoegdheid van de EU valt indien de overeenkomst 1) een specifiek verband heeft met het internationale handelsverkeer doordat zij in wezen tot doel heeft deze handel te bevorderen, te vergemakkelijken of te regelen én 2) een rechtstreeks en onmiddellijk effect heeft op de internationale handel.

Hoewel het HvJ EU net iets duidelijker dan in bijvoorbeeld *Daiichi* twee vragen onderscheidt om IE-bepalingen in een verdrag te kunnen kwalificeren als een ‘handelsaspect van intellectuele eigendom’, laat het arrest zien dat het (positieve) antwoord op deze vragen naadloos in elkaar overloopt. In zijn arrest gaat het HvJ EU eerst over tot een onderzoek van de formele kenmerken van de herziening van de Overeenkomst van Lissabon, om te kijken of zij tot doel heeft om de internationale handel te bevorderen en te regelen. Hoewel uit de titel en de preambule van de overeenkomst als zodanig niet het doel van de overeenkomst blijkt, maakt de verdragscontext van de overeenkomst wél duidelijk dat zij tot doel heeft de internationale handel tussen de EU en derde landen te bevorderen en te regelen (r.o. 52-62). Vervolgens gaat het HvJ EU over tot een globale beoordeling van de vraag of de regels in de Overeenkomst van Lissabon ook een rechtstreeks en onmiddellijk effect hebben op het internationale handelsverkeer. Aangezien de overeenkomst materiële en processuele regels voorschrijft, als ook een enkel registratiesysteem voor de bijzondere unie die de overeenkomst in het leven roept, is dit rechtstreekse en onmiddellijke effect aanwezig: de regels wijzigen immers de voorwaarden waaronder het internationale handelsverkeer tussen de partijen die zijn aangesloten bij de overeenkomst, plaatsvindt (r.o. 70-72).

De vraag of het UvP valt onder het begrip ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’ vereist aldus een formele analyse van het verdrag. Ik bespreek daarom in het navolgende het doel en de context van het UvP (paragraaf 5) en de rol van het UvP in het WTO-systeem (paragraaf 6).

5. Het UvP als handelsaspect van intellectuele eigendom: doel en context

In de preambule van het UvP uit 1883 wordt gesteld dat het doel van het verdrag is om een volledige en doeltreffende bescherming te verzekeren voor de nijverheid en de handel van de onderdanen van hun respectievelijke Staten, en bij te dragen tot de waarborging van

21 Artikel 22 lid 3 van het memorandum van overeenstemming inzake de regels en procedures betreffende de beslechting van geschillen (bijlage 2 van de WTO-overeenkomst).

22 Zie ook Hestermeyer, ‘The notion of “trade-related” aspects of intellectual property rights: from world trade to EU law – and back again’, ICC 2013/44, p. 929 e.v.; Vatsov, ‘The complicated simplicity of the DEMO case: side effects of developments in the law – Daiichi Sankyo and Sanofi-Aventis Deutschland v DEMO (C-414/11)’, *EIPR* 2014/36; Van Damme, ‘De impact van het Verdrag van Lissabon op de bevoegdheid van de Unie met betrekking tot de TRIPs-Overeenkomst’, *SEW* 2014/7-8; Tanghe, ‘The EU’s external competence in IP matters: the contribution of the Daiichi Sankyo case to cloudy constitutional concepts, blurred borders, and corresponding Court jurisdiction’, *Colombia Journal of European Law*, 2015/1, p. 149. Zie ook expliciet Advies 3/15 van 14 februari 2017, ECLI:EU:C:2017:114, r.o. 79.

23 Zoals A-G Villalón had voorgesteld in zijn conclusie bij het arrest.

24 In deze zin bijv. Speyart in zijn noot bij HvJ EU 18 juli 2013, ECLI:EU:C:2013:520, *IER* 2018/8 (*Daiichi*); Van Engelen in zijn noot bij HvJ EU 18 juli 2013, ECLI:EU:C:2013:520, AA 2017/132 (*Daiichi*); Van Damme, *SEW* 2014/7-8, p. 338; Larik, *CMLR* 2015/52; Tanghe, *Colombia Journal of European Law*, 2015/1, p. 149; Tanghe, *Utrecht Journal of International and European Law* 2016/32; Hoffmeister 2017, p. 335; M. Mora, ‘The practical consequences of the CJEU judgement of 18 July 2013’, ICC 2017/48, p. 784. Zie ook A-G Sharpston

in punt 430 van haar conclusie bij Advies 2/15 van 21 december 2017, EU:C:2017:992.

25 Dit blijkt overigens ook expliciet uit r.o. 53 van het *Daiichi*-arrest, waarin het HvJ EU stelt dat de bepalingen (en dus niet: de bepaling) van TRIPs een specifieke band hebben met het internationale handelsverkeer. Vgl. ook HvJ EU 19 oktober 2023, ECLI:EU:C:2023:791 (*Rayonna prokuratura Burgas*), r.o. 40.

26 Advies 3/15 van 14 februari 2017, ECLI:EU:C:2017:114, r.o. 78 e.v.

27 Het HvJ EU oordeelt in Advies 2/15 van 16 mei 2017, EU:C:2017:376, r.o. 111 e.v. anders ten aanzien van de IE-bepalingen in het vrijhandelsverdrag met Singapore. Doorslaggevend hiervoor is voor het HvJ EU dat het verdrag tot doel heeft om de handel en de investeringen tussen de EU en Singapore te liberaliseren en te vergemakkelijken (Zie artikel 1.2 van de Vrijhandelsovereenkomst tussen de Europese Unie en de Republiek Singapore). Vanwege dit handelsdoel van het verdrag heeft het HvJ EU er geen enkele moeite mee om zeer uiteenlopende IE-bepalingen – van procedurevoorschriften tot artikelen die voorschrijven dat partijen databanken moeten hebben voor de aanvraag en registratie van merken – allemaal te zien als ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’. Net als bij de TRIPs-overeenkomst en het verdrag van Marrakesh zijn het aldus de formele kenmerken van het verdrag – en niet de materieelrechtelijke inhoud van de IE-bepalingen zelf – die doorslaggevend zijn voor de vraag of de IE-bepalingen in het verdrag kwalificeren als ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’.

28 HvJ EU 25 oktober 2017, ECLI:EU:C:2017:798 (*Commissie/Raad*).

de rechten van uitvinders en van de eerlijkheid van handelstransacties.²⁹ Aangezien het UvP een internationaal verdrag is, kan het niet anders dan dat het verdrag tot doel heeft om door middel van de harmonisatie van IE-rechten de *internationale* nijverheid en handel, en de *internationale* eerlijkheid van handelstransacties te bevorderen. Het doel van het UvP is dus in wezen hetzelfde als dat van TRIPs, namelijk IE-rechten op het wereldtoneel regelen om op die manier de internationale handel te bevorderen.³⁰

Het HvJ EU heeft dit overigens ook expliciet geoordeeld in een arrest dat opmerkelijk genoeg onder de radar is gebleven in de IE-gemeenschap, namelijk het in paragraaf 4 genoemde arrest met betrekking tot de Overeenkomst van Lissabon betreffende oorsprongsbenamingen en geografische aanduidingen.³¹ In dit arrest oordeelt het HvJ EU namelijk dat het doel van de Overeenkomst van Lissabon is af te leiden uit de verdragscontext van de overeenkomst. Deze verdragscontext is het UvP: de Overeenkomst van Lissabon is namelijk een bijzondere overeenkomst in de zin van artikel 19 UvP. Om het doel van de Overeenkomst van Lissabon vast te stellen, kijkt het HvJ EU aldus naar het doel van het UvP. In r.o. 57 oordeelt het HvJ EU vervolgens dat het UvP 'in wezen tot doel [heeft] het internationale handelsverkeer te bevorderen en te vergemakkelijken. Uit de preambule van dit verdrag blijkt immers dat dit verdrag is vastgesteld om de industrie en de handel te beschermen en bij te dragen tot de eerlijkheid van de handelstransacties tussen de staten die partij zijn bij dat verdrag. De door dat verdrag aan hun staatsburgers verzekerde gelijkwaardige en homogene bescherming van de industriële eigendomsrechten heeft dus uiteindelijk tot doel die staatsburgers in staat te stellen op voet van gelijkheid deel te nemen aan het internationale handelsverkeer.' Omdat volgens het HvJ EU het doel van het UvP is om de internationale handel tussen de EU en derde landen te bevorderen en te regelen, geldt dit ook voor de Overeenkomst van Lissabon. Om deze reden heeft het UvP – net als de Overeenkomst van Lissabon – een specifiek verband met het internationale handelsverkeer.

Dat het UvP een rechtstreeks en onmiddellijk effect heeft op het internationale handelsverkeer is vervolgens, net als bij de Overeenkomst van Lissabon (zie paragraaf 4), een stap die makkelijk gezet is. Het UvP heeft immers tot gevolg dat de voorwaarden waaronder het internationale handelsverkeer tussen de partijen die zijn aangesloten bij de overeenkomst plaatsvindt, worden gewijzigd.³²

Op basis van bovenstaande kan volgens mij reeds de conclusie worden getrokken dat het UvP een specifieke band heeft met het internationale handelsverkeer en aldus kwalificeert als 'handels-

aspect van intellectuele eigendom'. Ik durf zelfs zo ver te gaan dat er volgens mij geen enkele reden tot twijfel is: het HvJ EU heeft immers expliciet geoordeeld dat het UvP tot doel heeft om de internationale handel te bevorderen, en heeft ook expliciet geoordeeld dat het doel van het verdrag als formeel kenmerk bepalend is voor de vraag of het verdrag kwalificeert als handelsaspect van intellectuele eigendom in de zin van artikel 207 lid 1 VWEU.

Daarbij verdient nog opgemerkt te worden dat het niet uitmaakt dat het UvP, anders dan TRIPs, als zodanig niet onder de verantwoordelijkheid van een internationaal orgaan valt dat in het leven is geroepen om de internationale handel te beschermen (zie evenwel paragraaf 6).³³ Het UvP valt namelijk onder de verantwoordelijkheid van het WIPO,³⁴ een agentschap van de Verenigde Naties dat niet in het leven is geroepen met de opdracht om de handel te liberaliseren en te bevorderen, maar om internationaal intellectueel eigendom te beschermen.³⁵ Maar dit is volgens het HvJ EU, wederom in zijn arrest met betrekking tot de Overeenkomst van Lissabon betreffende oorsprongsbenamingen en geografische aanduidingen, niet van belang. In deze zaak werd door de Raad aangedragen dat de Overeenkomst van Lissabon niet onder de gemeenschappelijk handelspolitiek valt, omdat het verdrag onder de verantwoordelijkheid van de WIPO valt. Maar deze vlieger gaat volgens het HvJ EU in r.o. 64 niet op: 'De in een internationale overeenkomst vastgestelde nadere regels om de toekomstige uitvoering en het toekomstige beheer van die overeenkomst te waarborgen, moeten echter in het licht van de aan de vaststelling van die overeenkomst door de partijen ten grondslag liggende doelstellingen worden onderzocht, en niet omgekeerd.'³⁶

6. Het UvP als handelsaspect van intellectuele eigendom: onderdeel van het WTO-systeem

Gelet op de rechtspraak van het HvJ EU heeft het UvP aldus een specifieke band met het internationale handelsverkeer. Ten overvloede kan er in dat kader ook nog op worden gewezen dat deze conclusie wordt ondersteund door het feit dat de materiële inhoud van het UvP via artikel 2 lid 1 TRIPs tevens indirect onderdeel is van het WTO-stelsel. Hoewel artikel 2 lid 1 TRIPs er niet voor zorgt dat het UvP onderdeel is van de EU-rechtsorde is via dit artikel de materiële inhoud van het UvP wel degelijk onderdeel van het WTO-systeem. Dit volgt ook duidelijk uit de totstandkomingsgeschiedenis van artikel 2 lid 1 TRIPs (zie nr. 12 van mijn noot bij het *KaiKai*-arrest, *BIE* 2024-3, nr. 7). Artikel 2 lid 1 TRIPs maakt het dan ook mogelijk om alle bepalingen waarvan hij een integrale kopie maakt, in te roepen bij de beroepsinstantie van het WTO. In meerdere zaken heeft deze beroepsinstantie dit ook

29 Het UvP uit 1883 is alleen beschikbaar in het Frans. De oorspronkelijke tekst uit de preambule luidt: 'Egalement animés du désir d'assurer, d'un commun accord, une complète et efficace protection à l'industrie et au commerce des nationaux de leurs Etats respectifs et de contribuer à la garantie des droits des inventeurs et de la loyauté des transactions commerciales.'

30 Vgl. Speyart in zijn noot bij HvJ EU 18 juli 2013, ECLI:EU:C:2013:520, *IER* 2018/8 (*Daiichi*), waar hij stelt dat het UvP net als TRIPs tot doel heeft om 'het IE-recht te harmoniseren en te versterken om de bereidheid van rechthebbenden om hun producten wereldwijd te verhandelen en van investeerders om wereldwijd in innovatie te investeren, te versterken.' Zie ook Tanghe, *Utrecht Journal of International and European Law* 2016/32, p. 30, die erop wijst dat het logisch is dat TRIPs en het UvP eenzelfde soort doel hebben: TRIPs bouwt immers voort op de IE-overeenkomsten die gelden in WIPO-verband (zie in deze zin ook duidelijk de preambule van TRIPs). In dit opzicht ook Koul, *Guide to the WTO and GATT*, Singapore: Springer 2018, p. 510.

31 HvJ EU 25 oktober 2017, ECLI:EU:C:2017:798 (*Commissie/Raad*).

32 Vgl. HvJ EU 25 oktober 2017, ECLI:EU:C:2017:798 (*Commissie/Raad*), r.o. 70.

33 Een verschil waarop o.a. Speyart heeft gewezen als mogelijk relevant, zie Speyart in zijn noot bij HvJ EU 18 juli 2013, ECLI:EU:C:2013:520, *IER* 2018/8 (*Daiichi*).

34 De Wereldorganisatie voor de Intellectuele Eigendom.

35 Hoewel het UvP onder de verantwoordelijkheid van WIPO valt, is het verdrag echter niet tot stand gekomen in WIPO-verband: de eerste versie van het UvP is immers in 1883 gesloten, waar het WIPO pas in 1967 is opgericht.

36 Vgl. in dit opzicht ook, vóór het wijzen van dit arrest, A-G Wahl in punt 62 e.v. van zijn conclusie bij Advies 3/15 van 14 februari 2017, ECLI:EU:C:2017:114, waar hij de stelling inneemt dat het niet veel uitmaakt binnen welk kader een internationale overeenkomst tot stand komt voor de vraag of het verdrag een specifieke band heeft met de internationale handel. Hoewel deze elementen volgens Wahl soms nuttige aanwijzingen kunnen bevatten omtrent de intenties van de opstellers van de overeenkomst, gaat het in werkelijkheid vooral om het doel en de inhoud van de overeenkomst. Dit bleek overigens ook al uit andere rechtspraak van het HvJ EU: zo oordeelde het HvJ EU bijvoorbeeld dat het besluit van de Raad om namens de Europese Unie het verdrag betreffende de rechtsbescherming van diensten gebaseerd op, of bestaande uit, voorwaardelijke toegang te ondertekenen, diende te berusten op artikel 207 VWEU, ondanks dat het verdrag is aangenomen door de Raad van Europa, een organisatie die zich voornamelijk bezighoudt met de bescherming van de mensenrechten, de democratie en de rechtsstaat, zie HvJ EU 22 oktober 2013, ECLI:EU:C:2013:675 (*Conditional Access Services*).

expliciet geoordeeld.³⁷ In de eerste zaak dat de WTO beroepsinstantie dit deed – in dit specifieke geval ten aanzien van artikel 8 UvP, dat gaat over handelsnamen – nam de EU zelf ook expliciet het standpunt in dat artikel 2 lid 1 TRIPs hiertoe verplicht.³⁸ Ook ten aanzien van bijvoorbeeld artikel 10bis UvP heeft de beroepsinstantie expliciet beslist dat artikel 2 lid 1 TRIPs (de inhoud van) dit artikel opneemt in het WTO-stelsel.³⁹ Het is in het verlengde hiervan tevens mogelijk om bij schending van de bepalingen uit het UvP die via artikel 2 lid 1 UvP worden geïncorporeerd in TRIPs en dus in het WTO-stelsel, concessies uit andere overeenkomsten waaruit de WTO-overeenkomst bestaat, te schorsen.⁴⁰

In *Daiichi* is de omstandigheid dat TRIPs onderdeel is van het WTO-stelsel een reden voor het HvJ EU om te oordelen dat TRIPs een specifieke band heeft met het internationale handelsverkeer (paragraaf 4). Er is dus alle reden om te veronderstellen dat de omstandigheid dat de inhoud van het UvP ook onderdeel is van het WTO-stelsel eveneens een belangrijke omstandigheid is om te concluderen dat sprake is van een specifieke band met het internationale handelsverkeer.

7. Conclusie

Op basis van zijn formele kenmerken heeft het UvP een specifieke band met het internationale handelsverkeer. Het gevolg hiervan is dat de gehele UvP onder de exclusieve externe bevoegdheid van de EU valt in de zin van artikel 207 lid 1 VWEU. Aangezien ook alle lidstaten van de EU partij zijn bij het UvP, is aan alle voorwaarden voor functionele rechtsopvolging voldaan (paragraaf 3).

Het UvP is daarom een integraal onderdeel van de EU-rechtsorde, en de EU heeft de juridische verantwoordelijkheid voor de naleving van het verdrag.⁴¹ Dit betekent onder andere dat HvJ EU het laatste

woord heeft over de uitleg van alle UvP-bepalingen – waaronder de uitleg van de materiële inhoud en de vraag of deze bepalingen rechtstreekse werking hebben – omdat een uniforme toepassing van het verdrag in de gehele EU moet worden verzekerd.⁴² Daarnaast brengen de lidstaten bij het nakomen van verplichtingen uit hoofde van het UvP ‘recht van de EU ten uitvoer’ in de zin van artikel 51 Handvest. De lidstaten zijn daarom gebonden om bij het nakomen van de verplichtingen in het UvP in overeenstemming te handelen met het EU Handvest.⁴³

Het is tot slot nog belangrijk om op te merken dat mijn conclusie ten aanzien van het UvP niet zo maar kan worden doorgetrokken naar de BC. De vraag of de BC ten gevolge van functionele rechtsopvolging onder de exclusieve bevoegdheid van de EU is komen te vallen, vereist een aparte analyse. Gelet op de tekst van artikel 207 lid 1 VWEU vallen immers alleen ‘handelsaspecten’ van IE onder de exclusieve bevoegdheid van de EU, hetgeen impliceert dat er ook zoiets is als niet-handelsaspecten van IE die buiten de exclusieve bevoegdheid van de EU vallen.⁴⁴ A-G’s Wahl en Sharpston hebben de stelling geponereerd dat hét voorbeeld van ‘niet-handelsaspecten van IE’ de persoonlijkheidsrechten van de maker zijn,⁴⁵ zoals geregeld in artikel 6bis BC. De situatie ten aanzien van de BC is daardoor mogelijk fundamenteel anders dan die van het UvP: is de analyse van A-G’s Wahl en Sharpston immers correct, dan zou dat betekenen dat de persoonlijkheidsrechten van de maker mogelijk niet onder het huidige bereik van artikel 207 lid 1 VWEU vallen, waardoor de lidstaten hun bevoegdheid om de BC aan te gaan niet *volledig* hebben overgedragen aan de EU door de wijziging van het VWEU. In een dergelijk geval kan geen sprake zijn van functionele rechtsopvolging (paragraaf 3).

Utrecht, mei 2024

37 Zie WT/DS174/R, 15 maart 2005 par. 7.27: ‘Therefore, in the Panel’s view, the references in the request for establishment of a panel to national treatment and to Article 2 of the Paris Convention (1967), which does not specify particular paragraphs, as incorporated by Article 2.1 of the TRIPS Agreement, is sufficient to explain the legal basis of the complaints under both paragraphs 1 and 2 of Article 2. Accordingly, the Panel rules that the claims under Article 2(2) of the Paris Convention (1967), as incorporated by Article 2.1 of the TRIPS Agreement, are within the Panel’s terms of reference’; WT/DS176/AB/R, 2 januari 2002, par. 125, en in het bijzonder par. 238: ‘As we have explained, what is new is that, as a consequence of the Uruguay Round, Article 2(1) of the Paris Convention (1967) was made part of the WTO Agreement. And, as we have previously explained, by virtue of Article 2.1 of the TRIPS Agreement, Article 2(1) of the Paris Convention (1967), as well as certain other specified provisions of the Paris Convention (1967), have been incorporated into the TRIPS Agreement and, thus, the WTO Agreement. Consequently, these obligations of countries of the Paris Union under the Paris Convention (1967) are also now obligations of all WTO Members, whether they are countries of the Paris Union or not, under the WTO Agreement, and, thus, are enforceable under the DSU.’

38 WT/DS176/AB/R, 2 januari 2002.

39 WT/DS435/R, WT/DS441/R WT/DS458/R en WT/DS467/R, 28 juni 2018, par. 7.2619 e.v.

40 Zie de tekst van artikel 22 lid 3 van het memorandum van overeenstemming inzake de regels en procedures betreffende de beslechting van geschillen (bijlage 2 van de WTO-overeenkomst).

41 Scherp moet wel worden gehouden dat de omstandigheid dat de EU exclusief bevoegd is ten aanzien van het UvP, niets verandert aan het feit dat de EU geen partij mag zijn bij het UvP (zie eerder voetnoot 5). In het geval dat de EU exclusief bevoegd is ten aanzien van een verdrag waar hij geen partij bij mag zijn, oefent hij zijn bevoegdheid uit via de lidstaten, zie o.a. Advies 2/91 van 19 maart 1993, ECLI:EU:C:1993:106, waar het IAO-Statuut verdrag no. 170 centraal stond. Aspecten van dit verdrag vallen binnen de exclusieve bevoegdheid van de EU, maar de EU kan – net als bij het UvP – geen partij zijn bij dit verdrag. Het HvJ EU wees er daarom op dat, ook al kan de EU zelf geen partij zijn bij het verdrag, ‘zij haar externe bevoegdheid zo nodig zou kunnen uitoefenen door tussenkomst van de lidstaten, in de vorm van een gezamenlijk optreden in het belang van de Gemeenschap (r.o. 10)’. Vgl. ook HvJ EU 12 februari 2009,

ECLI:EU:C:2009:81 (*Commissie/Griekenland*) en HvJ EU 1 oktober 2009, ECLI:EU:C:2009:590 (*Commissie/Verenigd Koninkrijk*).

42 Vgl. HvJ EG 26 oktober 1982, ECLI:EU:C:1982:362 (*Kupferberg*); HvJ EG 16 maart 1983, ECLI:EU:C:1983:78 (*SPI & SAMI*), r.o. 14-15; HvJ EG 30 september 1987, ECLI:EU:C:1987:400, (*Demirel*); HvJ EG 20 september 1990, ECLI:EU:C:1990:332 (*Sevince*), in het bijzonder r.o. 11.

43 Vgl. HvJ EU 19 oktober 2023, ECLI:EU:C:2023:791 (*Rayonna prokuratura Burgas*).

44 Vgl. in deze zin ook A-G Villalón in punt 68 van zijn conclusie bij het *Daiichi*-arrest.

45 A-G Wahl in punt 56 van zijn conclusie bij Advies 3/15 van 14 februari 2017, ECLI:EU:C:2017:114; A-G Sharpston in punt 436 van haar conclusie bij Advies 2/15 van 16 mei 2017, ECLI:EU:C:2017:376. Het is overigens nog wel het benoemen waard dat de Commissie in Advies 3/15 van 14 februari 2017, ECLI:EU:C:2017:114 een poging heeft gewaagd om het HvJ EU ertoe te bewegen een meer materiële afbakening van het begrip ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’ te omarmen. De Commissie beoogde dat enkel persoonlijkheidsrechten geen ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’ zijn. Het HvJ EU wijst dit evenwel van de hand in r.o. 85 van zijn Advies, zij het op een wijze die niet veel duidelijker maakt wat dan wel handelsaspecten van intellectuele eigendom zijn: ‘Voorts kan het argument van de Commissie dat van de voorschriften inzake intellectuele eigendom enkel de voorschriften over de persoonlijkheidsrechten niet onder het in artikel 207 VWEU genoemde begrip ‘handelsaspecten van intellectuele eigendom’ vallen, niet slagen omdat het ertoe zou leiden dat de sfeer van de gemeenschappelijke handelspolitiek te zeer wordt uitgebreid door regels onder dat beleidsgebied te brengen die niet specifiek verband houden met het internationale handelsverkeer.’ Met dit oordeel is bijvoorbeeld niet uitgesloten dat het HvJ EU het eens is met A-G Wahl, die in punt 56 van zijn conclusie bij het Advies had gesteld dat niet-handelsaspecten van intellectuele eigendom duidelijk een restcategorie is (waartoe de persoonlijkheidsrechten behoren). Volgens A-G Wahl zijn de regels inzake intellectuele eigendom immers in grote lijnen bedoeld om bepaalde exclusieve rechten te verlenen met betrekking tot de exploitatie van scheppingen van de geest, teneinde creativiteit en innovatie te stimuleren. IE houdt volgens de A-G naar zijn aard daarom meestal verband met de bevordering van de handel (in deze zin overigens ook A-G Sharpston in de eerder in deze voetnoot genoemde conclusie).